

Nacht over Waarde...

11-12 april 1944

In het kader van de gehele oorlogvoering zijn de hieronder weergegeven gebeurtenissen van geringe betekenis geweest.

Voor de plaatselijke bevolking waren zij echter van bijzonder belang, omdat de eigen samenleving plotseling en ongewild op wrede wijze werd verstoord.

Deze gebrekkige reconstructie van alles wat zich, bijna 40 jaar geleden in Waarde afspeelde, is geschreven ter nagedachtenis van de burgers en militairen, die in de nacht van 11 - 12 april 1944 om het leven kwamen.

In de lente van het oorlogsjaar 1944 zijn de krijgskansen duidelijk in het voordeel van de geallieerden gekeerd. Langzaam maar zeker worden de As-troepen in Italië teruggedrongen; aan het Oostfront boeken de Russen overwinning op overwinning en in het Verre Oosten moeten de Japanners zware klappen incasseren.

Door vriend en vijand wordt nu elke dag het 'tweede front', de landing van Anglo-Amerikaanse strijdkrachten op de kust van West-Europa, verwacht.

Dag en nacht bombarderen de luchtvlotten van de Amerikaanse Luchtmacht en de R.A.F. doelen in Duitsland en het bezette gebied. De dagen van Hitlers Duizendjarig Rijk lijken geteld, maar burger en militair beseft heel goed dat nog vele slachtoffers zullen vallen, voordat de overwinning op Nazi-Duitsland zal zijn bevochten...

Op de vliegbasis Coningsby in het Engelse Graafschap Lincolnshire zijn tien bommenwerpers van het type Lancaster mk. I en III operationeel, met één toestel in reserve. De manschappen van nr. 619 Squadron R.A.F. krijgen in de late namiddag van dinsdag 11 april 1944 instructies voor de luchtaanval voor de komende nacht.

Het doel van de 'mission' is de stad Aken, waar het plaatselijke rangeerterrein van de Duitse spoorwegen moet worden gebombardeerd.

De aangegeven vliegroute loopt via Engeland, over het Kanaal naar Frankrijk met een koerswijziging bij Cambrai, waardoor het doel uit het zuid-westen wordt aangevlogen.

De terugweg is uitgezet via Roermond, de Scheldemonding met de Zeeuwse Eilanden naar de Noordzee en de thuisbasis.

Na de avondmaaltijd begeeft ook de bemanning van de Lancaster nr. ED 866 "E" (Easy) zich naar haar 'eigen' vertrouwde vliegtuig.

Piloot Fl/lt. H.J. Moore, die in de loop van de morgen van de squadron-commandant te horen gekregen heeft, dat hij binnenkort tot squadron 'leader' zal worden bevorderd, vliegt met de normale bezetting van 'Easy':

F/O.M. Wood, navigator;
F/O.P. Butler, bommenrichter;
F/Sgt. A. Jones/marconist;
Sgt. H. Shearsby/staartschutter;
Sgt. G. Lang/boordschutter;
Sgt. R. Giddings/boordwerktuigkundige.

Eén van de vier motoren blijkt echter defect te zijn en kan na herhaalde pogingen niet worden gestart.

Er zit niets anders op dan aan boord te gaan van de reserve Lancaster mk. III, nr. EE 116, met de codeletters PG-Q (Queen).

De bemanning van 'Easy' is niet erg gelukkig met deze ontwikkeling. Vliegers zijn buitengewoon bijgelovig en beschouwen het overstappen op een andere 'kist' op het allerlaatste ogenblik als een

bijzonder slecht voorteken.

Tussen 20.00 en 21.00 uur plaatselijke tijd starten de tien 'Lancasters'. 'Queen' heeft een bommenlast van ongeveer 10.000 pond bij zich.

De vlucht verloopt volgens plan en zonder verdere bijzonderheden komt Aken in zicht. Op aangeven van Peter Butler worden de bommen boven het doel gelost. Piloot Moore stuurt 'Queen' in de noordelijke richting, en vraagt Mike Wood een koers naar huis uit te zetten.

Hetzelfde moment roept Butler via het communicatiesysteem: 'flak recht vooruit, chef'.

Moore geeft hard stuurboord en laat de Lancaster omlaag duiken.

De derde van de vier te verwachten luchtafweergranaten raakt de binnenste bakboordmoter, die in brand vliegt. De propeller van de getroffen motor wordt stilgezet, waarna de bemanning tracht het vuur te blussen, maar de tank achter het brandvrije schot blijkt niet te redden. Ook door het vliegtuig te laten klimmen en dalen probeert piloot Moore de brand te doven, wat helaas niet gelukt. Terwijl de Lancaster in noord-westelijke richting koerst, waarschuwt de gezagvoerder zijn bemanning dat zij waarschijnlijk zullen moeten springen en zich hiertoe klaar te maken.

Voor de Zuid-Bevelandse gemeente Waarde is 11 april 1944 een gewone werkdag geweest. De ongemakken, die de bezetting met zich meebrengt, zijn ook hier merkbaar. Enkele inwoners werken, gedwongen, in Duitsland. De distributie van voedsel, kleding en vele andere zaken levert problemen op, in het dorp zijn Duitse troepen aanwezig.

Wanneer de indrukwekkende formaties geallieerde vliegtuigen hoog over de Zeeuwse eilanden naar Duitsland trekken, komt de oorlog even dichterbij. De strijd speelt zich echter in de lucht af, waar de bommenwerpers door Duitse jachtvliegtuigen worden aangevallen en door de Flak worden beschoten. Maar de vliegtuigen voeren hun bommenlast naar de doelen elders op de wereld, waar zij, ook onder de burgerbevolking, dood en verderf zaaien.

Het doordringende en zware geronk van de honderden bommenwerpers berooft menig inwoner nachtenlang van zijn of haar nachtrust, daar blijft het echter bij. Sedert de Duitse inval in mei 1940 zijn de verschrikkingen en het geweld van de wereldoorlog aan het dorp voorbijgegaan.

Deze wonderige dinsdagavond gaan de meeste mensen bijtijds naar bed. Morgen is het weer vroeg dag en wellicht komen de Tommies ook deze nacht weer overvliegen.

Maar het lijkt rustig te blijven...

In het gemeentehuis waken de mannen van de plaatselijke luchtbeschermingsdienst over het slapende dorp.

Aan boord van de Lancaster 'Queen' wordt de situatie met de minuut hachelijker. Piloot Moore besluit van koers te veranderen en te trachten, via de kortste weg, het meest nabijgelegen vliegveld voor noodgevallen te bereiken. Dit is de basis Woodbridge in het Engelse graafschap Essex.

Boven het Westerscheldegebied begint het brandende vliegtuig te slingeren. De Lancaster is onbestuurbaar geworden en Moore geeft de bemanning bevel het vliegtuig te verlaten.

De procedure voor het 'springen in noodgeval' wordt volgens het boekje uitgevoerd.

Bommenrichter Butler, boordwerktuigkundige Giddings en navigator Wood verlaten de bommenwerper via het luik voorin het toestel, terwijl staartschutter Shearsby zijn gevechtskoepel achterste-voren draait, de deuren opent en zich achterover uit het vliegtuig laat vallen. Marconist Jones gaat naar achteren, om te zien of de twee schutters het vliegtuig hebben verlaten. Boordschutter Lang, die de gevechtskoepel boven op de rug van de Lancaster bemant, heeft inmiddels de toegangsdeur achter zich overboord geworpen en is zij-

delings ineengedoken en met het gezicht naar de staart van de machine de donkere nacht ingesprongen. Jones komt terug naar de cockpit en tikt, op weg naar het luik voorin, piloot Moore op de schouder en geeft het duimomhoog teken, waarna hij ook het brandende toestel verlaat.

Het vuur heeft de hoofdsteunbalk in de bakboordvleugel aangetast, waardoor deze van de romp afbreekt. Dit heeft plaats wanneer de piloot zijn stoel verlaat om eveneens uit het vliegtuig te springen. Het toestel raakt in een tolvlucht en de pogingen van Moore de Lancaster te verlaten worden hierdoor en door de omstandigheden dat de buis van zijn zuurstofmasker in het tuig van de parachute is verward geraakt, ernstig belemmerd.

Een hevige explosie maakt een abrupt einde aan de benarde situatie van de piloot en slingert hem naar buiten, waarbij hij het bewustzijn verliest.

In de luchtbeschermingspost te Waarde, die, zoals eerder vermeld, in het gemeentehuis is ondergebracht, brengen zes mannen van de L.B.D. de nacht door. De tijd wordt gekort met gesprekken over de te verwachten invasie en waar die zal plaatsvinden, over het weer en over de plaatselijke gebeurtenissen. Het lijkt opnieuw een lange, eentonige nacht te worden. Dan wordt de stilte doorbroken door het bekende geluid van vliegtuigmotoren. Het geronk komt uit oostelijke richting en wordt sterker. De mannen, onder wie Arjaan Blok, lopen naar buiten om te zien wat er aan de hand is.

Misschien is het een formatie vliegtuigen, die op weg is naar haar thuisbasis in Engeland en onzichtbaar voor de 'toeschouwers' in westelijke richting vliegt. Of is het een verdwaald toestel, dat de juiste koers is kwijtgeraakt, of een Duitse nachtjager die boven het Scheldegebied opereert?

't Is er maar één - merkt één van de luchtbeschermers op. Naast de kerktoren is nu een vage oranje-witte lichtvlek te zien die, onder het aanzwellen van het motorgeronk, snel groter wordt. De mannen bij het gemeentehuis

beseffen dat het hier om een aangeschoten vliegtuig gaat. Iedereen hoopt dat het een Duitser is, die door het vuur vanuit een Britse bommenwerper, of door eigen luchtafweergeschut is getroffen. Dan voltrekken de gebeurtenissen zich in een snel, welhaast niet te volgen tempo...

De vuurbal in de lucht komt alsmaar dichterbij en groeit zienderogen, in het licht van de brand zijn duidelijk de contouren van een groot vliegtuig waar te nemen...

Een felle lichtflits, een regen van vonken en één vleugel komt als een zwart streepje omlaagvallen, een zee van vuur...

De afgeknapte vleugel van de Q (Queen) is molenwiekend naar beneden komen dwarrelen en slaat in het dorp tegen het huis van de familie Koster in Parkzicht op. De rest van de Lancaster stort aan de overzijde van de straat op een rij woningen...

Wanneer de mannen van de L.B.D. de plaats van de ramp bereiken,

staan de huizen in lichterlaaie. Bewoners komen in doodsangst naar buiten vluchten, enkelen zijn gewond, anderen lopen gillend door de straat, steeds weer doen zich ontploffingen voor, die een hagel van vonken veroorzaken, de omgeving is helverlicht, de vliegtuigbenzine stroomt langs de dakgoten van de getroffen percelen omlaag.

In de zwaar beschadigde en brandende huizen komen 3 mensen om het leven:

mevr. Blaauwkamer, haar kleindochter Marie Blaauwkamer die wegens het overlijden van haar moeder tijdelijk in Parkzicht verblijft en de heer A. van de Vreede. Vijf bewoners zijn gewondgeraakt. Korte tijd later arriveert de brandweer uit Kruiningen, die meehelpt de brandende huizen te blussen.

Alle bemanningsleden van de onfortuinlijke Queen hebben de Lancaster per parachute kunnen verlaten. Op de sterke Noord-westenwind drijven zij in de richting van de Westerschelde, waar zes van de zeven vliegers in het verraderlijke slikken- en schorregebied belanden...

Tegen de zeedijk in de Zimmermanpolder bij Rilland ligt de boerderij van de familie De Bokx. In de schuur zijn Duitse militairen gelegerd, die een stuk afweergeschut bedienen, dat tegenover het bedrijf staat opgesteld. De familie, bestaande uit vader, moeder en dochter, door het lawaai van de naderende bommenwerper wakker geschrokken, kijkt verbijsterd toe, wanneer de ramp zich in het verderop gelegen Waarde voltrekt. Na enige tijd gaat het gezin terug naar bed, slapen kan men echter niet, de zojuist waargenomen beelden blijven helder en sterk in het geheugen geprent.

Omstreeks vier uur in de morgen van woensdag 12 april wordt de stilte in het huis opnieuw verstoord, doordat iemand op de voordeur staat te kloppen. Vrouw De Bokx doet open en ontwaart 'n jongeman op de stoep. Geschrokken laat de boerin de vreemdeling binnen en brengt hem naar de woonkeuken.

De boer en zijn dochter hebben intussen ook haastig wat kleren aangeschoten en komen het vertrek binnenlopen om te zien wat daar gaande is.

Nadat de man in het onbekende uniform wat op verhaal is gekomen, begint een moeizaam gesprek, waarbij handen en voeten de gesproken taal moeten verduidelijken.

De onverwachte bezoeker blijkt Jones te heten, is afkomstig uit het in Waarde neergestorte vliegtuig en is met zijn parachute in de Westerschelde gevallen, waar hij werd opgepikt door de bemanning van een vissersbootje, die hem op de schorren hadden afgezet. Wadend en struikelend door de modder heeft hij de dijk kunnen bereiken en is daar naar de meest nabijgelegen woning gelopen.

Op de vraag of hij zich wil verbergen, wil onderduiken, beduidt de vlieger dat niemand voor hem zijn leven mag riskeren, dat de invasie weldra zal plaatsvinden en dat de oorlog dan spoedig afgelopen zal zijn. Hij wil een schaar hebben om alle onderscheidingstekens van zijn uniform weg te knippen, wat ook gebeurt.

De boerin brengt de Brit naar de sofa in de kamer om te gaan rusten en de morgen af te wachten. Na enige tijd te hebben geslapen maakt Jones alsnog duidelijk dat hij zich bij de Duitsers wil aangeven om te voorkomen dat wie dan ook gevaar zal lopen. Wanneer blijkt

dat de man niet van zijn voornemen is af te brengen, stuurt De Bokx in de namiddag een van zijn knechten naar de Ortskommandantur in Rilland, om de Feldgendarmerie te waarschuwen. Tegen de avond arriveert een Duitse Patrouille op de boerderij, waar Jones in hechtenis wordt genomen. Achter op een van de fietsen wordt hij naar Rilland afgevoerd. De arrestatie wekt grote verbazing bij de in de schuur van De Bokx gelegeerde Flak-bemanning, die van de aanwezigheid van de 'Terror-vlieger' in het nabijgelegen woonhuis niets heeft bemerkt.

Piloot Moore komt tot bewustzijn wanneer hij in het nachtelijk duister achterwaarts omlaagvalt. Hij realiseert zich dat de grote druk op zijn borst wordt veroorzaakt door zijn parachute. Hij trekt aan het koord, waarna het valschermscherm opent. Enkele seconden later komt de piloot in onzachte aanraking met de takken van een boom. Moore kan zijn rechterarm niet gebruiken, die vreselijk veel pijn doet. De parachute zit in de boomtakken verstrikt en de Engelsman tracht zich, met de linkerhand, uit het tuig te bevrijden, wat na enkele pijnlijke pogingen lukt. Moore probeert het valschermscherm uit de boom los te trekken, maar moet hem na verschillende vruchteloze

pogingen achterlaten. Hij loopt naar de zeedijk, om de rubberen veldfles van zijn nood-uitrusting te vullen. Wanneer hij langs de dijk omlaagglidt meent Moore door een machinegeweer te worden beschoten. Het blijken echter twee wilde eenden te zijn, die door de plotselinge komst van de piloot in hun nachtrust worden verstoord en bijna van onder zijn voeten wegvliegen. De pijn in Moore's schouder wordt heviger en wanneer de piloot iemand op de zeedijk ziet voorbijlopen, klimt hij omhoog en loopt op de man toe.

David de Smit woont met zijn gezin in een afgelegen woning tegen de zeedijk aan. Hij is naar de dijk gegaan om te zien, wat er in Waarde aan de hand is. Teruglopend naar huis hoort hij plotseling iemand roepen en ziet een gedaante naderbij komen. David meent eerst dat het een Duitse militair is, want in de polder wordt door de Wehrmacht naarstig naar eventuele overlevenden uit de neergestorte Lancaster gezocht. Het blijkt echter dat de man geen Duitser is; uit de woorden van de vreemdeling maakt De Smit op, dat deze gewond is en om een dokter vraagt. David komt tot de conclusie dat het een Engelsman moet zijn, waarschijnlijk afkomstig uit het vliegtuig dat in Waarde is

neergestort en neemt hem mee naar zijn huis.

In de woning wordt de schouder van de gewonde onderzocht. De man blijkt hevige pijn te hebben en vraagt herhaaldelijk om een dokter. David besluit hulp te gaan halen bij zijn buurman, die op enige afstand van het boerderijtje woont.

Geruime tijd later begeleidt diens zoon de man, die Moore blijkt te heten, te voet naar Waarde, waar verdere geneeskundige hulp zal worden gezocht.

Onderweg komen zij wethouder Wolfert tegen, die bij de brand in het dorp geweest is en nu naar huis fietst. Hij raadt de piloot aan onder te duiken, maar deze vraagt alleen maar om een dokter.

In Waarde wordt piloot Moore naar het huis van Marien Waterman gebracht, die lid is van de EHBO. Hier komt wijkverpleegster De Raad assistentie verlenen en samen onderzoeken zij de gekwetste schouder. Deze blijkt inwendig gekneusd te zijn, er wordt een mitella aangebracht, terwijl Moore iets warmes te drinken krijgt.

Dan komt de Feldgendarmerie binnen en de Brit wordt meegenomen naar het gemeentehuis. Vandaar wordt hij naar de Ortskommandantur in Hansweert overgebracht en overgedragen aan de Luftwaffe, die de vijandelijke piloot

meeneemt naar Woensdrecht. Hier wordt in de late namiddag ook marconist Jones afgeleverd. De vliegers doen alsof zij vreemden voor elkaar zijn en worden op transport gesteld naar Amsterdam, waar hun wegen zich opnieuw scheiden. Beiden nemen aan dat de rest van de bemanning voorlopig is ontkomen.

Jones komt uiteindelijk in Stalag Luft III te Sagan in Silezië terecht, Moore gaat naar een burgerziekenhuis in de Nederlandse hoofdstad, waar hij, bewaakt door de Luftwaffe-militairen, wordt ondergebracht.

Een arrogante en fanatieke Nazi-arts oordeelt dat Moore's arm moet worden geamputeerd, wat door een oudere Nederlandse chirurg in felle bewoordingen wordt bestreden. Na een langdurige en lawaaierige woordenwisseling wordt de schouder door de Nederlandse arts behandeld.

Na Dulag Luft in Frankfort arriveert Moore geruime tijd later ook in het krijgsgevangenenkamp in Sagan, waar hij zijn marconist terugziet. Eerst hier vernemen zij dat de andere bemanningsleden van 'Queen' zijn omgekomen. Doordat zij eerder en op een grotere hoogte dan Jones en Moore uit het brandende vliegtuig waren gesprongen, dreven hun parachu-

tes op de krachtige wind naar de Westerschelde, waar de onfortuinlijke vliegers, de een na de ander, in zee vielen en jammerlijk verdronken.

In Waarde en omstreken is de ontreddering bijzonder groot. De plotselinge, wrede confrontatie met de verschrikkingen van de oorlog blijven lange tijd het gesprek van de dag.

Wanneer de drie slachtoffers zijn begraven en het wrak van 'Queen' is weggesleept, vormen de ruïnes van de huizen in Parkzicht de enige tastbare herinnering aan de ramp, die zich hier binnen enkele seconden voltrok.

Kort na elkaar spoelen de lichamen van vijf bemanningsleden van de Lancaster aan en worden eveneens, na identificatie, ter aarde besteld.

Behalve 'Queen' is diezelfde nacht een tweede vliegtuig van nr. 619 Squadron R.A.F. Lancaster mk. I 'W' LL 784 tijdens de aanval op Aken verloren gegaan.

Middelburg, april 1984.

Dit artikel is beschikbaar gesteld door dhr. J.J. Goud, Zuidweg 14, Krabbendijke

